

Między słowami

Bibliografia:

- Źródło: *Ewangelia według świętego Jana*, [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych [Biblia Tysiąclecia]*, Poznań 2002, s. 1239.
- Źródło: *Księga Rodzaju*, [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych [Biblia Tysiąclecia]*, Poznań 2002, s. 24–25.
- Źródło: Robert Friedrich, *Bardzo ważne słowa*. dostępne w internecie: https://www.tekstowo.pl/piosenka,arka_noego,gadu_gadu.html [dostęp 8.11.2023].
- Źródło: Czesław Niemen, *Dziwny jest ten świat*. dostępny w internecie: https://www.tekstowo.pl/piosenka,czeslaw_niemen,dziwny_jest_ten_swiat.html [dostęp 8.11.2023].
- Źródło: Václav Havel, *Słowa*, tłum. Andrzej Sławomir Jagodziński, Częstochowa 1990, s. 2.
- Źródło: Gianni Rodari, *Chleb*, tłum. Hanna Ożogowska, Kraków 2012, s. 149.

Czy ktoś powiedział ci dziś coś miłego?
Czy osoba ci bliska usłyszała od ciebie dobre słowo?
Jakie słowa cię zraniły?
Czy zastanawiasz się nad tym, co mówisz?
Zawsze?...

Już wiesz

Zapoznaj się z wybranymi tytułami prasy codziennej oraz reklamami. W tym celu wykorzystaj dostępne ci źródła.

Jak poradzić sobie ze słowami?

Polecenie 1

Przeczytaj poniższy fragment artykułu na trzy różne sposoby:

- z przerażeniem;
- obojętnie;
- żartobliwie.

„Do czasu budowy WOJEWÓDZKIEJ OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW największą wrocławską oczyszczalnią były **Pola Irygacyjne Osobowice**, czyli naturalna oczyszczalnia ścieków, która powstała w XIX wieku na północy Wrocławia. W najbliższych latach, dzięki wykorzystaniu funduszy z Unii Europejskiej, uciążliwość pól dla mieszkańców okolicznych osiedli będzie się stopniowo zmniejszać”.

Polecenie 2

Wyjaśnij, co łączy wybrane przez ciebie nagłówki prasowe i reklamy. Wymień co najmniej trzy wspólne ich cechy.

Polecenie 3

Zastanów się i odpowiedz na pytania. W jaki sposób jeden i drugi przekaz trafia do odbiorcy? Za pomocą jakich środków? Co sprawia, że wszystkie komunikaty są zrozumiałe? Wynotuj swoje przemyślenia.

Václav Havel i jego 'słowa'

Václav Havel [czyt. waclaw hawel], 2009 r.

Źródło: Ondřej Sláma, licencja: CC BY 3.0.

Václav Havel

1936 – 2011

Czeski pisarz i dramaturg, działacz antykomunistyczny; ostatni prezydent Czechosłowacji (1989–1992) i pierwszy prezydent Czech (1993–2003). W czasie próby zmian ustrojowych w Czechosłowacji w 1968 roku, tzw. praskiej wiosny, zaangażował się w debatę polityczną i opowiedział się za utworzeniem demokratycznego społeczeństwa. Po krwawym stłumieniu protestów przez państwa członkowskie Układu Warszawskiego otrzymał zakaz publikacji i stał się jednym z najbardziej znanych [dysydentów](#) i krytyków systemu komunistycznego. Działał – na gruncie polityki i literatury – w obronie więźniów politycznych, co potwierdziło jego prestiż międzynarodowy, ale również spowodowało represje, włącznie z więzieniem. Jako pisarz [Václav Havel](#) jest znany na całym świecie ze swoich dramatów, w których podejmował tematykę władzy, biurokracji i języka. Rozwodził także zagadnienia wolności, moralności i [transcendencji](#).

” Vacláv Havel [czyt. waclaw hawel]

Słowa – słowo

słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowo słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa

słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa słowa

Źródło: Václav Havel, *Słowa*, tłum. Andrzej Sławomir Jagodziński, Częstochowa 1990, s. 2.

Po przeczytaniu wiersza *Słowa – słowo* odpowiedz na pytania:

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, kto jest podmiotem lirycznym w tekście. Zanotuj swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 2

Przyjrzyj się konstrukcji wiersza i odpowiedz, jak można określić sytuację liryczną.

Polecenie 4

Zredaguj notatkę i odpowiedz na pytanie, co cię zdziwiło podczas lektury tekstu.

Polecenie 5

Odczytaj tekst na dwa sposoby:

- od 'najciszej' do 'najgłośniej';
- od 'najgłośniej' do 'najciszej'.

Polecenie 6

Zaproponuj własną interpretację tekstu poprzez odczytanie go na różne sposoby. Nadaj znaczenia poszczególnym wersom, stosując odpowiednią intonację, głośność. Zadbaj o dykcję.

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj do podanych związków frazeologicznych właściwe znaczenia.

mocne słowa	wtrącać się, przerywać
być z kimś po słowie	przypominać o złożonej obietnicy
złamać słowo	nie zakończyć jeszcze zamierzenia
nie powiedzieć ostatniego słowa	nie dotrzymać obietnicy
trzymać kogoś za słowo	zdecydowana, dobitna wypowiedź
wpadać komuś w słowo	być zaręczonym

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 7

Podaj trzy inne związki frazeologiczne zawierające wyraz 'słowo'. Skorzystaj z dostępnego ci słownika związków frazeologicznych.

Polecenie 8

Zaproś do wspólnego, głośnego odczytania wiersz [Havla](#) najbliższych, kolegów, koleżanki. Wszyscy powinni przeczytać utwór jednocześnie, ale każdy niech zacznie w innym momencie.

Polecenie 9

Po wykonaniu poprzedniego zadania odpowiedzcie na pytania:

- Co powstało?
- Co czuliście, czytając?
- Jak poradzić sobie z tymi słowami?
- Co znaczą słowa poety?

Ćwiczenie 4

Opisz układ graficzny cytowanego wiersza [Havla](#).

Polecenie 10

Zastanów się, co symbolizuje taki zapis, i dokończcie zdanie:

Układ graficzny wiersza Václava Havla symbolizuje...

Polecenie 11

Wyjaśnij, jak w tłumie zachować własną twarz. Podaj co najmniej pięć sposobów.
Wypunktuj je poniżej.

Polecenie 12

Przypomnij sobie sytuację, w której umiałeś/umiałaś powiedzieć 'nie' – w zgodzie z sobą, ale w sprzeczności z grupą, otoczeniem. Dokończ zdanie:

W sytuacji sprzeciwu wobec grupy czułem/czułam..., ponieważ... .

Polecenie 13

Dokończ wypowiedź czterema wyrażeniami:

Człowiek jest panem słów, dlatego powinien...

Wskazówka

W wierszu *Słowa – słowo* powstaje potok słów, który kwestionuje semantykę, uwypukla chaos, przypadkowość. Dopiero pojedyncze SŁOWO zaczyna ZNACZYĆ, nabiera specjalnej wartości i ważności. Grafika tekstu sugeruje zderzenie jednostki i masy; ogółu i indywidualności; mnogości i jednostkowości. Masa przytłacza.

Asertywność, brak maski, zachowanie własnej twarzy chronią przed podporządkowaniem, zniknięciem w tłumie, manipulowaniem.

'Słowo' w Biblii

” Ewangelia wg św. Jana, rozdz. 1, w. 1-5; 10

1 Na początku było Słowo, a Słowo było u Boga, i Bogiem było Słowo.
2 Ono było na początku u Boga. 3 Wszystko przez Nie się stało, a bez Niego nic się nie stało, co się stało. 4 W Nim było życie, a życie było światłością ludzi, 5 a światłość w ciemności świeci i ciemność jej nie ogarnęła. [...] 10 Na świecie było [Słowo], a świat stał się przez Nie, lecz świat Go nie poznał.

Źródło: Ewangelia według świętego Jana, [w:] Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych [Biblia Tysiąclecia], Poznań 2002, s. 1239.

” Księga Rodzaju, rozdz. 1, w. 1-31

1 Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię. 2 Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiaru wód, a Duch Boży unosił się nad wodami. 3 Wtedy Bóg rzekł: »Niechaj się stanie światłość!« I stała się światłość. 4 Bóg widząc, że światłość jest dobra, oddzielił ją od ciemności. 5 I nazwał Bóg światłość dniem, a ciemność nazwał nocą. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień pierwszy. 6 A potem Bóg rzekł: »Niechaj powstanie sklepienie w środku wód i niechaj ono oddzieliłi wody od drugich!« 7 Uczyniwszy to sklepienie, Bóg oddzielił wody pod sklepieniem od wód ponad sklepieniem; a gdy tak się stało, 8 Bóg nazwał to sklepienie niebem. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień drugi. 9 A potem Bóg rzekł: »Niechaj zbiorą się wody spod nieba w jedno miejsce i niech się ukaże powierzchnia sucha!« A gdy tak się stało, 10 Bóg nazwał tę suchą powierzchnię ziemią, a zbiorowisko wód nazwał morzem. Bóg widząc, że były dobre, 11 rzekł: »Niechaj ziemia wyda rośliny zielone:

trawy dające nasiona, drzewa owocowe rodzące na ziemi według swego gatunku owoce, w których są nasiona». I stało się tak. 12 Ziemia wydała rośliny zielone: trawę dającą nasienie według swego gatunku i drzewa rodzące owoce, w których było nasienie według ich gatunków. A Bóg widział, że były dobre. 13 I tak upłynął wieczór i poranek – dzień trzeci. 14 A potem Bóg rzekł: »Niechaj powstaną ciała niebieskie, świecące na sklepieniu nieba, aby oddzielały dzień od nocy, aby wyznaczały pory roku, dni i lata; 15 aby były ciałami jaśniejącymi na sklepieniu nieba i aby świeciły nad ziemią«. I stało się tak. 16 Bóg uczynił dwa duże ciała jaśniejące: większe, aby rządziło dniem, i mniejsze, aby rządziło nocą, oraz gwiazdy. 17 I umieścił je Bóg na sklepieniu nieba, aby świeciły nad ziemią; 18 aby rządziły dniem i nocą i oddzielały światłość od ciemności. A widział Bóg, że były dobre. 19 I tak upłynął wieczór i poranek – dzień czwarty. 20 Potem Bóg rzekł: »Niechaj się zaroją wody od roju istot żywych, a ptactwo niechaj lata nad ziemią, pod sklepieniem nieba!« 21 Tak stworzył Bóg wielkie potwory morskie i wszelkiego rodzaju pływające istoty żywe, którymi zaroily się wody, oraz wszelkie ptactwo skrzydlate różnego rodzaju. Bóg widząc, że były dobre, 22 pobłogosławił je tymi słowami: »Bądźcie płodne i mnożcie się, abyście zapełniały wody morskie, a ptactwo niechaj się rozmnaża na ziemi«. 23 I tak upłynął wieczór i poranek – dzień piąty. 24 Potem Bóg rzekł: »Niechaj ziemia wyda istoty żywe różnego rodzaju: bydło, zwierzęta pełzające i dzikie zwierzęta według ich rodzajów!« I stało się tak. 25 Bóg uczynił różne rodzaje dzikich zwierząt, bydła i wszelkich zwierząt pełzających po ziemi. I widział Bóg, że były dobre. 26 A wreszcie rzekł Bóg: »Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam. Niech panuje nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym, nad bydłem, nad ziemią i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi!«. 27 Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go

stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę. 28 Po czym Bóg im błogosławił, mówiąc do nich: »Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi«. 29 I rzekł Bóg: »Oto wam daję wszelką roślinę przynoszącą ziarno po całej ziemi i wszelkie drzewo, którego owoc ma w sobie nasienie: dla was będą one pokarmem. 30 A dla wszelkiego zwierzęcia polnego i dla wszelkiego ptactwa w powietrzu, i dla wszystkiego, co się porusza po ziemi i ma w sobie pierwiastek życia, będzie pokarmem wszelka trawa zielona«. I stało się tak. 31 A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień szósty.

Źródło: *Księga Rodzaju*, [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych [Biblia Tysiąclecia]*, Poznań 2002, s. 24–25.

Po zapoznaniu się z cytowanymi wyżej fragmentami *Biblia Tysiąclecia* wykonaj następujące polecenia:

Ćwiczenie 5

Wskaż podobieństwa obu przeczytanych tekstów. Wynotuj kilka przykładów.

Ćwiczenie 6

Ułóż w kolejności etapy stworzenia świata przez starotestamentowego Boga.

powstanie światłości

oddzielenie ciemności od światłości

powstanie słońca i gwiazd

oddzielenie dnia od nocy, ustalenie pór roku

stworzenie nieba

stworzenie zwierząt morskich

stworzenie człowieka

na ziemi pojawiają się rośliny, drzewa owocowe

stworzenie zwierząt lądowych

podział na ziemię i morza

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 14

Bóg przez sześć dni tworzył, siódmego dnia odpoczął. Zastanów się, czego wtedy nie robił. Zaproponuj swoją odpowiedź.

Polecenie 15

Dokończ zdanie. Zapisz, co robisz, gdy nie mówisz. Użyj tylko czasowników w 1. os. lp.

Gdy milczę,

Ćwiczenie 7

Źródło: Learnetic S.A, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 8

Z podanych wyrazów wybierz synonimy i antonimy czasownika „tworzyć”. Przyporządkuj je do odpowiedniej kategorii.

SYNONIMY

ANTONIMY

konstytuować

marnować

burzyć

kreować

niszczyć

materializować

unicestwiać

budować

urzeczywistniać

ziszcząć

niweczyć

rujnować

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.

'Najpiękniejszy dzień w historii świata'

” Gianni Rodari [czyt.dżiani rodari]

Chleb

Gdybym był piekarzem,
Zrobiłbym, co trzeba:
Tylu jest przecież głodnych,
Tylu w świecie bez chleba.

Upiekłbym wielki bochen,
Od słońca większy trochę,
Pachnący i gorący,
Świeżutki i chrupiący.

Od Indii aż po Chile
Wszyscy by syci byli:
Stary i biedny człek wszelki,
I dzieci, i małe wróbelki.

To byłaby dopiero
Warta pamięci data:
Dzień, w którym nikt nie byłby głodny.
Najpiękniejszy dzień w historii świata.

Źródło: Gianni Rodari , *Chleb*, tłum. Hanna Ożogowska, Kraków 2012, s. 149.

W wierszu *Chleb* poeta pisze o najpiękniejszym dniu w historii świata. Opisuje go jako 'dzień, w którym nikt nie byłby głodny'. Po przeczytaniu tego wiersza wykonaj polecenia:

Polecenie 16

Opisz swoją wizję 'najpiękniejszego dnia w historii świata'.

Polecenie 17

Dodaj do swojego opisu imperatywy na wzór starotestamentowej Księgi Rodzaju, np.
'Niech ptaki śpiewają! Niech słońce świeci! Niech ludzie będą szczęśliwi!'

'Bardzo ważne słowa'

Posłuchaj piosenki Arki Noego *Gadu Gadu* lub zapoznaj się z jej tekstem poniżej.

” Robert Friedrich (Litza)

Bardzo ważne słowa

Warto znów przypomnieć jeszcze raz od nowa,
Jak ważne są dla ludzi wypowiedziane słowa,
Słowem można zranić, w brzuchu dziurę wiercić,
Albo uratować człowieka od śmierci.

To nie mowa trawa to nie głupia mowa,
My tu gadu gadu bardzo ważne słowa.

Słowa mogą burzyć tak jak plotkowanie,
Albo odbudować czyjeś zaufanie.

To nie mowa trawa to nie głupia mowa,
My tu gadu gadu bardzo ważne słowa,
Bardzo ważne słowa, bardzo ważne słowa.

Słowem można zranić, kto mówi niech uważa,
Czy może przypadkiem kogoś nie obraża.

To nie mowa trawa to nie głupia mowa,
My tu gadu gadu bardzo ważne słowa.
Bardzo ważne słowa, bardzo ważne słowa.

Źródło: Robert Friedrich, *Bardzo ważne słowa*. dostępne w internecie:
https://www.tekstowo.pl/piosenka,arka_noego,gadu_gadu.html [dostęp 8.11.2023].

Ćwiczenie 9

Po zapoznaniu się z tekstem piosenki *Gadu Gadu* wyjaśnij znaczenie zwrotów:

- 'mowa-trawa',
- 'wiercić dziurę w brzuchu'.

Ćwiczenie 10

Podaj tytuł słownika, w którym można znaleźć znaczenia powyższych i podobnych zwrotów.

Ćwiczenie 11

Przeczytaj jeszcze raz tekst utworu. Wymotuj te fragmenty, które mogą być odpowiedzią na pytanie: Co robią słowa?

Ćwiczenie 12

W tekście pojawia się określenie: „słowa mogą burzyć tak jak plotkowanie”. Wybierz z poniższych czasowników jedenaście przykładów, które określają skutki plotkowania.

☐ izoluje

☐ obraża

☐ obnaża

☐ opiewa

☐ prześladowa

☐ podnosi

☐ kompromituje

☐ poniża

☐ rani

☐ zawstydz

☐ pokrzepia

☐ dotyka

☐ informuje

☐ dyskredytuje

☐ mobilizuje

☐ zakłamuje

☐ zachwyca

☐ ewoluuje

☐ uczy

☐ dowartościowuje

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 18

Dokończ poniższe zdania i uzupełnij je dwoma własnymi:

- Plotkowanie kompromituje obmawiającego, ponieważ... .
- Plotkowanie izoluje obmawianego, ponieważ... .

Nasze słowa świadczą o nas

Wyszukaj w dowolnym źródle i przeczytaj wywiad z prof. Janem Miodkiem, w którym powiedział: *Nie znoszę słowa 'zajebiście', jest wstrętne fonetycznie*, a następnie wykonaj polecenia:

Polecenie 19

Zastanów się, jaką polszczyzną ty się posługujesz. Jak słowa, których używasz, mogą świadczyć o tobie? Dokończ trzema przymiotnikami:

Na podstawie słów, które wypowiadam, można mnie określić jako osobę...

Polecenie 20

Wybierz jedno z poniższych słów i zamień je w czyn (wobec bliskich i nieznajomych). Zaobserwuj reakcje ludzi. Zapisz spostrzeżenia.

UŚMIECH, POMOC, POZDROWIENIE, WSPARCIE, POCIESZENIE

***Dziwny jest ten świat* Czesława Niemena**

Wyszukaj w dowolnym źródle i wysłuchaj utworu Czesława Niemena *Dziwny jest ten świat*.

” Czesław Niemen

Dziwny jest ten świat

Dziwny jest ten świat,
gdzie jeszcze wciąż

mieści się wiele zła.
I dziwne jest to,
że od tylu lat
człowiekiem gardzi człowiek.

Dziwny ten świat,
świat ludzkich spraw,
czasem aż wstyd przyznać się.
A jednak często jest,
że ktoś słowem złym
zabija tak, jak nożem.

Lecz ludzi dobrej woli jest więcej
i mocno wierzę w to,
że ten świat
nie zginie nigdy dzięki nim.
Nie! Nie! Nie!
Nadszedł już czas,
najwyższy czas,
nienawiść zniszczyć w sobie.

Lecz ludzi dobrej woli jest więcej
i mocno wierzę w to,
że ten świat
nie zginie nigdy dzięki nim.
Nie! Nie! Nie!
Nadszedł już czas,
najwyższy czas,
nienawiść zniszczyć w sobie.

Źródło: Czesław Niemen, *Dziwny jest ten świat*. dostępny w internecie:

https://www.tekstowo.pl/piosenka,czeslaw_niemen,dziwny_jest_ten_swiat.html [dostęp 8.11.2023].

Polecenie 21

Jak rozumiesz zdanie: 'Dziwny jest świat, w którym człowiek zabija słowem złym jak nożem'? Uzasadnij swoje twierdzenia, odwołując się do znanych ci tekstów kultury.

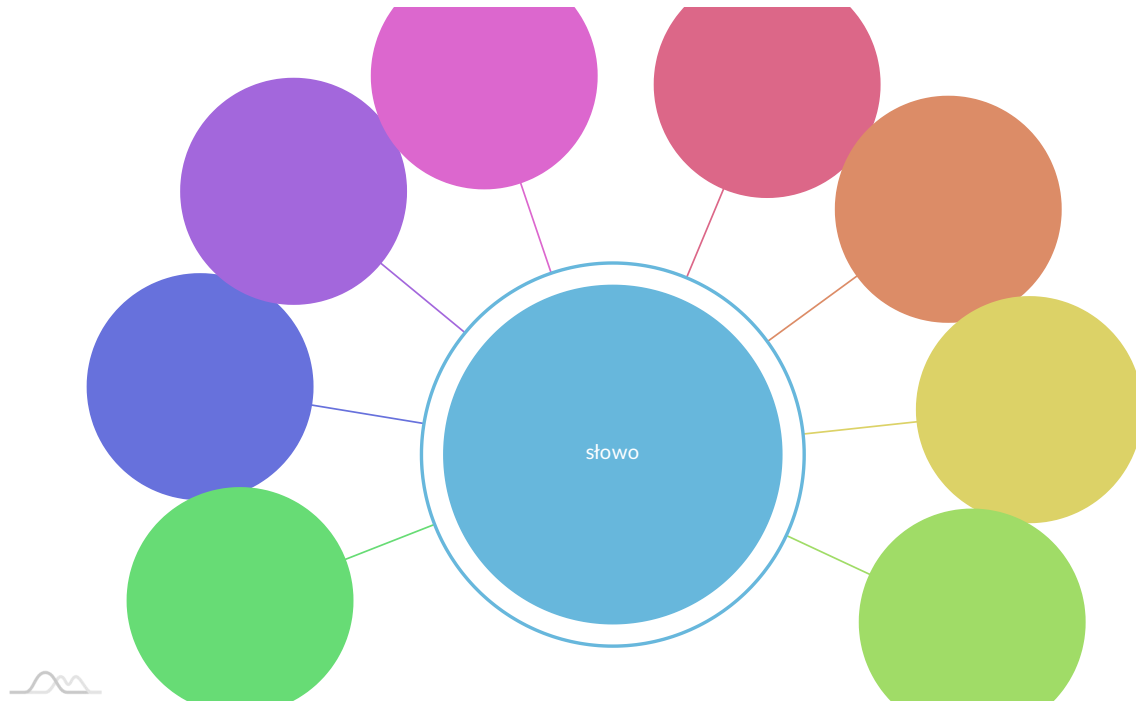
Polecenie 22

Napisz własny tekst poetycki inspirowany utworem Czesława Niemena.

Zadaniowo

Polecenie 23

Uzupełnij mapę myśli do hasła **słowo**, dodając własne skojarzenia z nim związane. Możesz odnieść się do tekstów zawartych w tym materiale.

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 24

Napisz własny wiersz na wzór utworu [Václava Havla](#) *Słowa – słowo*.

Polecenie 25

Wyjaśnij, jak rozumiesz stwierdzenie, że słowa mogą ranić.

Polecenie 26

Napisz apel do ludzi, którego hasło brzmi: 'Uwaga! Uwaga! Ważne są wypowiedane słowa!'.

Źródło: zpe.gov.pl, licencja: CC BY 3.0.